

Mõõtmatult laiuvad viljaväljad muutuvad kõrbeks

Ülo Niinemets

Intensiivse põllumajanduse sümboliks on saanud mõõtmatud silmapiiri taha ulatuvad viljapõllud. Veel hiljuti peeti neid progressi märgiks. Suuri põlde on lihtne käidelda. Esmapilgul on saagi ja selle tootmiseks vajalike sisendite vahekorid nii majandades ehk tulu/kulu suhe väga hea. Leiba jagub, inimesed on rahul.

Aga kas see on jätkusuutlik? Intensiivsel põllumajandusel on tohutu ökoloogiline jalajälg. Laiuvad monokultuuride põlluväljad on bioloogilise mitmekesisuse mõttes justkui kõrbed.

Neis puuduvad looduslikele kooslustele omased toitumisahelad ja nii on need väga vastuvõtlikud haigustele ja rohusööjate putukate rünnakutele. Samuti on neis bioloogiliselt vaesed ja puudulikud mulla aineringsed.

Seetõttu nõuab intensiivne põllumajandus suures koguses pestitsiidide ja väetisi. Pestitsiidide jäägid ei jõua mitte ainult toiduainetesse, vaid ka ümbritsevasse keskkonda ja looduslikesse toiduahelatesse. Mitmed pestitsiidid akumulieruvad toiduahela tipus.

Kõik need avaldavad organismidele teatud negatiivset mõju. Suur osa lisatud väetistest lekitab keskkonda ja kantakse pinnaveega laiali. Tulemusena halveneb veekogude seisund. Intensiivselt haritavast mullast vabaneb ka suures koguses süsinikku, mis soojendab planeedi kliimat.

Euroopa roheline kokkulepe üheks aluseks on strateegia «Talust taldrikule». Selle kohaselt peaks aastaks 2030 Euroopa Liidu põllumajanduses vähenema pestitsiidide kasutus 50%, väetiste leke keskkonda 50% ja väetiste üldine kasutamine 20% ning kasvuhoonegaaside õhkupaiskamine 55%. Seda strateegiat on kritiseeritud, kuna väidetavalt väheneb saagikus ja suureneb kulu. Toiduained lähevad kallimaks, ent rahvas tahab ikkagi äratoitmist. Kardetakse, et strateegia parandab küll keskkonda Euroopas, kuid mujal tuleb põllumaad looduse arvelt juurde võtta ja veel intensiivsemalt toota. Lisaks pikenevad tarneahelad. Kokkuvõttes: ekspordime oma probleemid teistele, ent toidutootmise globaalne keskkonnajalajälg ei pruugi paraneda. «Talust taldrikule» strateegia möönab seda võimalust ning loodetakse, et Euroopa eeskujuga tõmbab teised kaasa.

Euroopa akadeemiate teadusnõukoja (EASAC) värske raport soovib rakendada «Talust taldrikule» mõtteviisi ja hoida bioloogilist mitmekesisust regeneratiivse ehk taastava põllumajanduse vahenditega. Nõuannete keskmeks on viisid põllumajandusmaastike mitmekesisuse suurendamiseks. Vaja on neid rohkem liigendada ja sellega suurendada bioloogilist mitmekesisust. Liigendatud maastikus toimivad peaaegu täielikud bioloogilised toiduahelad.

TEADLASE PILGUGA

Kultuurtaimede massiive läbivad rohusiidud, võsa ja puudetukad on bioloogilist mitmekesisust ülal hoidvad elupaigad paljudele taimekahjuritest toituvatele röövputukatele ja putuktoidulistele lindudele. Need pakuvad varjevõimalusi ka röövlomadele ja nii vähendavad avamaastikke armastavate rändlinnuparvede hävitustööd.

Eri kultuuride kasvatamine, mulla häirimist minimeerivad ja kündmist vältivad maaharimisvõtted ning orgaanilised väetised mõjutavad positiivselt mullaorganismide bioloogilist mitmekesisust, suurendavad süsiniku sidumist mulda ja võiksid ideaalis isegi muuta põllud süsinikusidujateks. Just selline põllumajandus on regeneratiivne. Ta «parandab» toiduahelad ja aineringed, võimaldab uuesti kasutusele võtta ebasobiva majandamise tulemusena ära kurnatud kasvupaiku ja pidurdada kliimamuutust.

Keerulisematel, kultuur-, poollooduslike ja looduslike ökosüsteemidega läbipõimunud maastikel toimetamine võib esialgu tunduda raske. Isad ja vanaisad tundsid sageli huvi ainult saagi vastu. Kaasajal küsitakse põllumehelt lisaks saagile ka palju muud. Tulevikus järjest sagedamini ka näiteks seda, mis juhtus süsinikuga mullas.

Üha uued nõuded tekitavad paljudes meelehärmi ja võib tunduda, et tulu/kulu suhe läheb tulevikus täiesti paigast ära. Paraku oleme põllumajanduses jõudnud teelahkmele, kus vanaviisi edasi toimetada enam ei saa. Maastikud on rikutud, looduslikud toiduahelad purustatud, aineringed häiritud. Toidutootmine ise mõjutab suurel määral negatiivselt meie kliimat. Kätte on jõudnud aeg taastavaks põllumajanduseks. Taastamine on alati kallim kui purustamine. See on meie võlg, mille me peame loodusele tasuma.

[Ilmunud ajalehes Postimees 9. aprillil 2022](#)